

die door hun gedrag of door hun kleding aanstoot geven aan de bevolking, die immers nog voor 100 % vasthoudt aan oude Christelijke zeden en gewoonten. Wilt U zich bij een bezoek aan ons kamp te Montfort erop bezinnen, de inzichten van de Limburgse bevolking zo veel mogelijk te eerbiedigen? Wanneer U aan het kamp wilt deelnemen, wilt U dan vóór 15 Juni 1954 een opgave-formulier aanvragen bij G. Jansma te Hoogwoud?

P. J. van Nieuwenhoven

Gerolstein in de Eifel

Het ziet er naar uit, dat we ons vaste zomerkamp steeds verder van huis gaan houden. Onze basis voor 1954 ligt 50 km O.Z.O. van Bevercé, waar we vorig jaar de omgeving intensief verkenden.

Begin April waren we in de gelegenheid eens een kijkje te nemen en onze eerste indruk was: Gerolstein 1954 wordt goed! Op de heenreis waren we tal van vertrouwde plekjes gepasseerd, zoals de dalen van Itterbeek en Boschbeek in de N.W.-hoek van de Belgische Kempen (Paaskamp '49 en '53). We reden om Nederlands Limburg heen en volgden over het dal van de Jeker (Waals: „Je Geer”) de hoge linker Maasoever tot Visé. Ook hier houdt de hongerige cement-industrie danig huis! Bij Visé gingen we de Maas over en reden de heuvelende weg Battice-Verviers alsof het niets was. Onwillekeurig moest ik denken, hoe de fietsers, op weg van Maastricht naar Bevercé, op dit traject een aardig voorproefje kregen van wat hen op de weg over de Fagne nog aan stijgingen te wachten stond!

Ook nu trokken we de Fagne, ondanks motorkracht, niet zonder meer óver: uit een ijzig koude dikke mist lekte een gestadige regen en de veenspons was plaatselijk nog met sneeuw bedekt. De weg van Baraque Michel naar Botrange was door herhaaldelijke opdooi zo zwaar beschadigd, dat er haast geen doorkomen aan was!

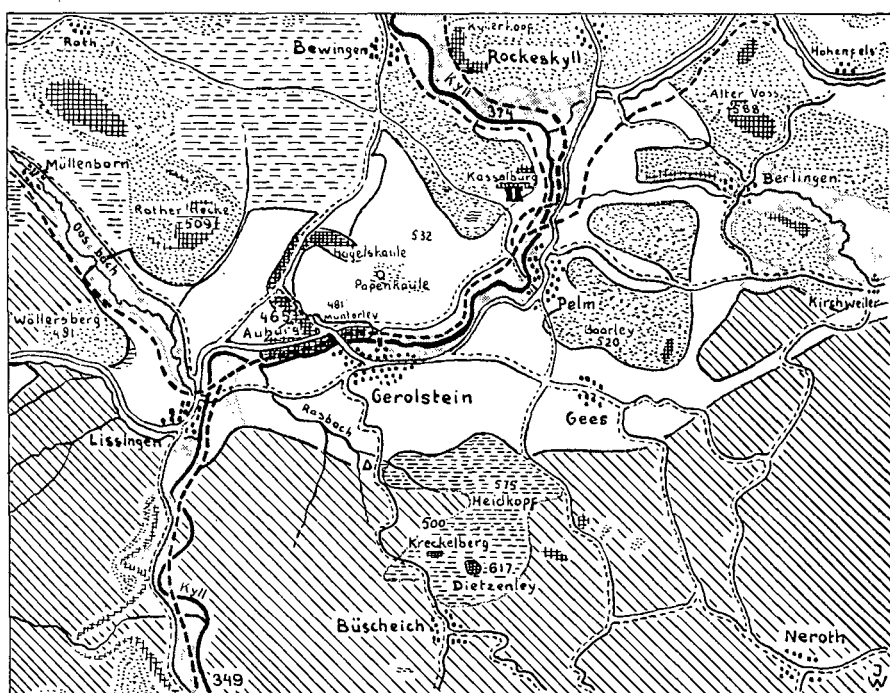
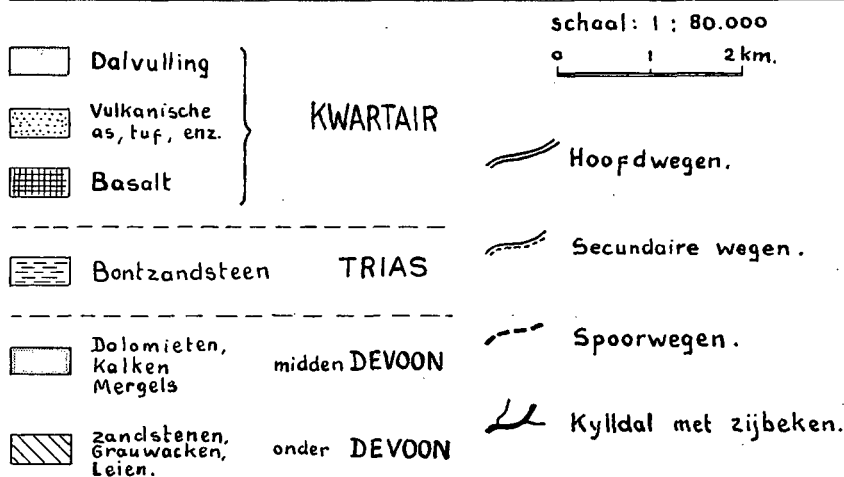
Ons eerste werk in Gerolstein was het zoeken naar een geschikte kampplaats. Binnen het uur hadden we het meest ideale plekje gevonden, vooral dank zij de fijne neus, die George Ittmann gemeenlijk voor dergelijke zaken heeft. Op bijgaand kaartje is dat plekje in het dal van de Rasbach met een klein driehoekje aangegeven, 1 km in vogelvlucht Z. van Gerolstein, 2 km langs de weg naar Büscheich.

We willen ons niet aan al te stoutmoedige voorspellingen wagen, maar de omgeving doet vermoeden, dat we natuurhistorisch meer zullen beleven dan om Bevercé, al zullen de Fagne-enthousiasten hun favoriete excursie-object wel erg missen!

Allereerst dan iets over de opbouw van het landschap:

Het terrein is veel minder geaccidenteerd dan bij Bevercé; de grootste hoogteverschillen bedragen 250 m (Warchedal-Botrange 400 m). Daar harde gesteenten als kwartsiet weinig of niet voorkomen, zijn de hellingen doorgaans minder steil en de dalen minder scherp ingesneden dan in het stroomgebied van de Warche.

Als oudste en meest verbreide formatie treffen we het Devoon aan. Op de excursie Sècheval-Remouchamps, die we vorig jaar vanuit Bévercé maakten, zagen we ook het Devoon. Het ging toen speciaal om de fraaie karstverschijnselen (dolinen, ondergrondse beeklopen enz.) in de midden-Devonische

kalk. Wandelend langs de Amblève troffen we vervolgens onder-Devonische zandstenen, grauwacken en leien aan.

Bij Gerolstein is het nu in grote lijnen net eender: het onder-Devoon bestaat uit kalk-arme gesteenten; het midden-Devoon uit kalken en mergels.

Ook hier is het midden-Devoon weer het meest interessant; nu niet zozeer om de karstverschijnselen (die zijn er ook!), als wel om de uitzonderlijk grote fossielrijkdom. Wij kwamen tijdens onze verkenning op talrijke plaatsen, waar de fossiele brachiopoden, zeeleliestelen en koralen voor het oprapen lagen!

Tijdens het Carboon en het Perm zijn er in het gebied van Gerolstein geen gesteenten afgezet, wel werden de gevormde Devonische gesteentelagen tijdens het laat-Carboon geplooid en verschoven en heeft de erosie het boven-Devoon practisch geheel doen verdwijnen.¹⁾

Eerst tijdens het oudste Mesozoïkum (Trias) is de zee weer komen opdagen en werd bontzandsteen afgezet. Het bontzandsteendeck is later weer door erosie sterk aangetast; de restanten zijn op bijgaand kaartje met onderbroken horizontale arcering aangegeven. Waar de poreuse watervoerende zandsteen op afdichtende midden-Devonische mergels rust, vinden we een bronniveau, waaruit Gerolstein en andere gemeenten hun drinkwater betrekken. Ook de Rasbach wordt uit dit bronniveau gevoed en één van de zijbeekjes zal ons zacht en zuiver drinkwater leveren.

De jongste formaties, die we in de Eifel aantreffen, zijn veelal van vulkanische oorsprong. Tijdens het laat Tertiair en het grootste gedeelte van het Kwartair hebben talrijke vulkanische erupties plaats gehad. Zuivere vulkaankegels zien we in de naaste omgeving van Gerolstein niet, maar wel uitgestrekte afzettingen van vulkanische as, lapilli, bommen en slakken.

Op plaatsen, waar erupties hebben plaats gevonden, vinden we (meest ronde) explosiekraters, waarin bij onvoldoende doorlatendheid van de gesteenten het regenwater blijft staan (Maaren, o.a. in de omgeving van Daun en Manderscheid, een 20 km van Gerolstein).

De Papenkaule, een kleine kilometer N. van Gerolstein, is een voorbeeld van een droge explosiekrater: de wanden van de kraterpijp bestaan hier uit een goed permeabele kalksteen.

Uit sommige kraters vloeide basaltlava, o.a. uit de Hagelskaule, 500 m NW van de Papenkaule. Pollenanalytisch heeft men kunnen aantonen, dat deze lavastroom geologisch gesproken vrij recent is, nl. 8000 j. v. Chr.!

Bij andere eruptiepunten bleef slechts de met harde gestolde basalt gevulde kraterpijp boven de omgeving uitsteken, terwijl de minder resistente omringende gesteenten aan de erosie ten offer vielen (bijv. Kreckelberg en Dietzenley, ongeveer 1½ km ZO van het kamp).

Voor amateurs en vakmensen is de omgeving van Gerolstein altijd een geliefkoosd excursiegebied geweest en het is vooral aan vader en zoon Dohm te danken, dat het gebied zo goed is bestudeerd. Bij ons bezoek aan Dr B. Dohm jr. heeft deze al toegezegd enkele geologische excursies voor ons te willen leiden.

Het valt te verwachten, dat de rijk gevarieerde ondergrond weerspiegeld wordt in een afwisselende vegetatie. Op de kalkarme formaties troffen wij veel minder eentonige sparrenplantages aan dan in de Belgische Ardennen en op de kalkrijke gronden (ook de vulkanische gesteenten behoren daartoe) stond rijk gemengd loofbos met beuk als voornaamste bestanddeel.

Aan de bosrand van onze kampwei troffen we volop bloeiende Peperboompjes (*Daphne mezereum* L.; D. Seidelbast). In het bos van Gerolstein troffen we Longenkruid (*Pulmonaria officinalis* L.) en wisselbladig goudveil (*Chrysosplenium alternifolium* L.) bloeiend aan. Primula en Oxalis kwam veel voor, maar bloeiden nog niet.

Over de vogelrijkdom zullen we ons na de ervaringen in Bévercé maar geen al te grote illusies maken. Tijdens onze verkenning (3 en 4 April) vonden we

¹⁾ Alleen tussen Büdesheim en Oos zijn boven-Devonische kalken en leien gedeeltelijk voor erosie gespaard gebleven.

de vogelstand zeer bevredigend. We hoorden en zagen veel buizerden, grote lijsters, merels, roodborsten, tjiptjaffen; verder alle soorten mezen, sijzen, goudhaantjes, boomklevers, veld- en boomleeuweriken, opvallend weinig spechten, 1 roodborsttapuit, geen zanglijster, terwijl de fitis en andere zomerzangers verstek lieten gaan. Mooie waarnemingen waren: 1 zingende koperwiek en enkele kepen (♂♂) in zomerkleed met zwarte kop.

Tenslotte moet ik nog vermelden, dat we tot viermaal toe ontmoetingen hadden met reeën, terwijl volgens Dr Dohm ook dassen en wilde zwijnen talrijk voorkomen.

LITERATUUR:

Dr B. Dohm, Die Kalkmulde von Gerolstein in der Eifel, 1930

— Die Wunder der Natur in der Umgebung von Daun, 1929.

— Im Riff (populair verhaaltje, fraaie afbeeldingen van fossielen), 1932.

Wegenkaart: Michelin 203.

Ian Waldorp, Delft

Over Ganzen, Reigers en nog wat

Het is een verheugend verschijnsel, dat er de laatste tijd van de zijde der ornithologen wat meer belangstelling komt voor Zeeland en dan met name voor Zuid-Beveland, Walcheren en Zeeuws-Vlaanderen.

Reigerkolonie bij
Zuidzande

Hierdoor zal het misschien mogelijk worden binnen afzienbare tijd een meer gesloten reeks waarnemingen te krijgen uit dit zo vogelrijke gebied. In 1953/54 waren het vooral de ganzen, die in het centrum van de belangstelling stonden en met recht. In de Poel, het lage weilandgebied ten Zuiden van Goes zijn ieder jaar grote groepen *Kolganzen* te zien, terwijl op de landbouwgronden ten Noorden van deze plaats altijd *Rietganzen* huizen. In de eerste maanden van 1953 bevond zich in de Poel echter ook een klein groepje *Brandganzen*, na de ramp werden deze vogels, die we anders meestal op de schorren zien, ook elders binnendijs waargenomen. Mogelijk betrof het hier van Schouwen verjaagde vogels. *Rotganzen* zien we altijd langs de Zandkreek. Op de schorren in en rond het Sloe zitten bovendien ook vaak ganzen, die echter moeilijker te benaderen zijn.

De *Grauwe Gans* komen we hier en daar tegen. Op 31 Jan. 1953 werden in Oost-Zeeuws Vlaanderen *Kleine Rietganzen* waargenomen. Ook na de vorst-